

и данас гајим посебну лубав. Једноставно волим његову поезију. Али Касправич, Тетмајер, то је било углавном све. Потпуно сам била необразована, што се тиче савремене поезије... Аха, постојао је још, потпуно случајно, где чуда, том поезије, издате пре рата, Јана Бженковског⁴. Поклон од колеге. читала сам то за време окупације. То је била потпуно авангардна поезија, и наравно, Адаму Влодеку се коса на глави јежила да ништа више не знам. Он сам је имао велику збирку књига. И полагано, полагано сам почела да упознајем поезију.

Не само поезију, јер сте некако у то време дипломирали полонистику и социологију...

- Не, не, никако. Морам то да исправим. У ствари сам похађала полонистику, а затим сам се пребацила на социологију. Али то су већбила времена, у којима је социологија у Польској требала да буде ликвидирана. Јер шта ће нам социологија, када смо имали марксизам, који је све објашњавао. "На социологији" сам остала само једну годину. Осим тога нисам имала времена. Радила сам у неким редакцијама, вршила коректуре итд.

И тако из дана у дан, без великих нада, посебне перспективе, па макар се она опртвавала на најудаљенијем хоризонту? Никаквих маштава?

- Имала сам пуно свог приватног живота. Осим тога никада нисам поседовала неке тачно одређене, велике амбиције, уопште се

моја амбиција ограничавала на писање следеће песме, на давање тој песми одговарајућег облика. Никада се нисам трудила да осмишљавам цео свој живот. Никада. Можда је то нека врста осакаћености, али баштако је увек са мном било.

Текст преведен из пољског недељника Polityka, од 12. октобра 1996.г.

превели
Душан Владислав Пажјерски и Магдалена Кох

¹Болеслав Лешмјан (1878-1937), значајни пољски песник, у чијем делу доминирају маштавити и бајковито фантастични елементи, које прпе из фолклора и народне поезије.

²Јан Касправич (1860-1926), велики пољски песник, у чијем стваралаштву су видљива многоbroјна кретања: наставак романтичарских и позитивистичких традиција, слича апокалиптичког разарања и прометеизма, кризе савремене културе и друштвено/моралних вредности итд.

³Кажимјеж Пшевор Тетмајер (1865-1940), најистакнутији песник Младе Польске, програмски представник декадентизма.

⁴Јан Бженковски (1903-1983), песник, члан Краковске авангарде, творац теорије и стила тзв. метареализма, сродног поетици хиперреализма.

ВЕК ЕГЗИЛ

Разговор са Џавидом Албахаријем

Последњих месеци пуно је информација обелодањено о новом добитнику НИНОВЕ НАГРАДЕ за роман године. И сви већ знају да је "Мамац" Џавида Албахарија, кога су објавили београдски "Стубови културе", управо тај најекспониранији наслов, књига која ће се у овој, 1997. години читати ка посебном пажњом. Албахари је, можемо слободно рећи, и до сада био читан писац, један од најистакнутијих аутора новије српске прозе, чак са извесним култним обележјима. Отуда ваљан потез "Народне књиге" да штампа његова Изабрана дела у 10 књига. И ново издање романа године већ је обелодањено и у правом тренутку доспело пред заинтересоване читаоце. "Мамац" је сам врх прошлогодишње романеске продукције код нас. Много више него први од сто романа (колико их је у 1996. објављено), књига која препрезентује писца, али и дух наше времена, са свим противуречностима које оно, знатно већ, носи. Роман са пуно аутобиографских елемената, ауто-поетичких, судбина писца у емиграцији (добровољном егзилу), али и метафора за један заједнички удес, итд.

НИНОВА награда је, нема сумње, дошла у праве руке. Албахари је, у нашој средини, промовисао један нови, модернији сензибилитет, близак рокенролу, филму, стрипу и другим, тзв. подкултурама, али и кратку причу, фрагментарност и сажетост, као одлике литерарног изражавања. Објавио је једанаест књига: шест збирки прича и пет романа; две запажене антологије савремене светске приче; велики број превода са енглеског језика; уређивао књижевне листове и часописе, али никада није имао стално запослење, и управо том тешко одрживом и увек неизвесном позицијом слободног уметника (стрелца) успевао да остане свој и непоновљив, да утиче на генерације нових писаца (и све бројније читаоце) онога што бисмо (сад већине без извесне ограде) могли назвати постмодерном књижевношћу. Овај разговор је вођен пре него што је обелодањена Олдукка НИНОВОГ жирија, електронским путем, e-mail-ом и fax-ом, на релацији Калгари (Канада) - Нови Сад. У међувремену је Џавид Албахари проборавио у Југославији недељу дана, био гост и Културног центра Новог Сада, где је промовисан његов роман "Мамац" и НИНОВА НАГРАДА за роман године.

Твоја нова књига, 'Мамац', изузетно је примљена, како код критике, тако и код наших читалаца. У њој, ако се не варим, више него у твојим ранијим књигама, доминира аутобиографско, али и ауто-поетично, а из тог односа произилази читав низ питања - однос фикције и документа, роман као аутобиографија, породична хроника или билдунгсроман или нешто треће?

- У извесној мери аутобиографски елементи у овој књизи доиста изгледају присуствни него у неким другим мојим књигама у којима причам "породичну причу", премда су заправо моје раније збирке прича, "Породично време" и "Опис смрти", и наравно роман "Цинк", препуни сличних аутобиографских елемената. Претпостављам да је смештање романа у нашу недавну прошлост, која је јошувек довољно жива у свима нама, учинило да аутобиографски елементи делују уочљивије него раније. У суштини, у "Мамцу" има много више фiktivnog него dokumentarnog, а трудио сам да чак и оно што на изглед делује као документ у суштини буде фiktivna обрада dokumentarnog. Дакле, ја нисам јунак "Мамца", као што нисам био ни

јунак "Снежног човека" ни било које друге моје књиге. Претпостављам да је то због онога што се назива "постмодернистичком поетиком", а можда и грешим? Било како било, иако видим повезаност мојих "породичних књига", као и целовитост имагинарних живота који су у њима описаны, ипак их не сагледавам као стварну породичну хронику или билдунгсроман. Читалац или критичар могу можда тако да их приме, али ја их видим као карике у ланцу мојих покушаја да се приближим тишини и, на крају, себи.

Да ли је 'Мамац' судбина национа, 'јеврејска прича', али и нешто више, 'балканска прича' или прича која је заједничка многим личностима које су рођене последњих пола века на територији бивше Југославије?

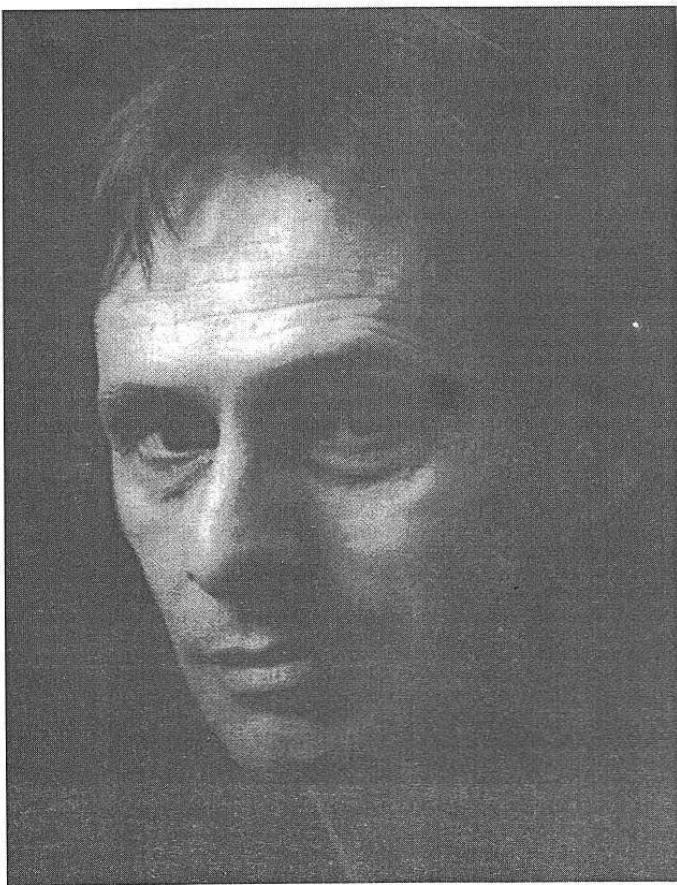
- Ако бих покушао тако да га дефинишем, онда би "Мамац" био мешавина свега тога. Ниједна "јеврејска прича" не може се испричати само за себе, јер је судбина јеврејског народа густо испреплетена са судбинама многих других народа широм света, док с друге стране нисам сигуран да ли се усковитаност "балканске приче" уопште може пренети на папир. Остаје нам трећа могућност, која је можда најближа мојој замисли или, пак, ономе што је сама прича замислила. За мене је то, наравно, једна лична прича, али исто тако знам да су такве приче заправо заједничке за време које смо делимично оставили иза себе. Мене је првенствено занимала могућност да испричам причу о особи која живи колико и земља која је нестала, и да покушам да завирим у ту симболичну празнину након њиховог нестанка. Увек сам стајао запрепашћен пред смрћу, није било важно ко или шта умри...

Судбина романа (као жанра) на крају двадесетог века?

- Један одговор је сасвим ситуран: роман ће постојати и у двадесет и првом веку, па и онда када се оконча сва халабука око ступања у нови миленијум. Боравећи на америчком континенту, увидео сам да ипак постоје знатне разлике у судбини романа виђеној из европске и америчке перспективе. У Европи сам био уверен да је будућност романа у форми која је обележила последње деценије века - помишиља на раскошно структуриране романе, мимикијски прикривеним у речницама, енциклопедијама, приручницима или потпуно новим фрагментарним облицима. Знате већо којим књигама и ауторима говорим: о Д.М.Томасу, У.Еку, Т.Пинчону, Ц.Барту, Д.Гросману, М.Павићу... Овде се будућност романа види у знатно реалистичијем проповедању, умереној структури, и у све већем приближавању "неизмишљеној прози". Тако бар пишу најистакнутији амерички и канадски писци. У крајњој линији, роман није на губитку, и само - као и кратка прича - непrekидно потврђује своју виталност.

Постмодерна и роман... да ли су испричане све приче?...

Пре тридесет година (како време брзо лети!) Џон Барт је жалио што није писац у хомеровско време јер би тада могао да изговара и записује приче први пут. Некада ми се чинило да због тога доиста вреди жалити, али после сам схватио да заправо и нема других прича

Фотографија Давида Албахарија: Горанка Матић

осим оне у којој се бележи тренутак живота или тренутак смрти. Нико не воли изненађења, па су стога најпопуларније оне књиге у којима читалац зна шта ће наћи од почетка до kraja. Постмодернизам није ни покушао то да измени, већ је само нагласио да је стварност књига - уколико књиге настоје да опонашају стварност - онда равноправна са самом стварношћу. "Не морам да идем у живот", могао би да каже постмодерниста, "довољно је да скокнем до библиотеке". Све приче, дакле, јесу испричане, али се одигравају другачије у својим различитим временским равнинама, и та чињеница омогућава свима нама, и традиционалистима и постмодернистима, да настављамо даље. Све док је човек незадовољан својим животом, постоји потреба за причама. Једном, у некој далекој будућности, када сви буду срећни и задовољни како живе, никоме неће бити потребно никакво огледало, па ни она које писци кришом или јавно уносе у своје књиге.

Готово истовремено са новим романом обелодањена је у издању КОВ-а и твоя прва есејистичка књига. Да ли је случајно или је нечим другим изазвано (потребом да се објасни, појасни или оправда), уз један изразито аутобиографски роман, присуство ове изразито аутопоетичке књиге?

- Готово истовремено појављивање ових књига је случајност, јер сам ту малу књигу ессеја припремио пре него што сам написао "Мамац". С обзиром, међутим, да ништа није случајно (како неки тврде), можда је њима било суђено да се појаве тако, као какав залубљени пар. Текстови у "Преписивању света" су настајали током двадесетак година, те уколико "Мамац" данас може да се чита у светlosti te књиге, онда је то за мене знак да сам био доследан у својој поетици. Тим текстовима хтео сам понајвише да укажем на неке ванилитерарне изворе моје поетике, да покажем да се књижевни свет често развија под утицајем ствари које на први поглед немају никакве везе с њим. И као што сам остао веран свом књижевном свету, тако сам и њима остао веран.

Твој роман је међу најистакнутијима у једној изузетној продукцији романа у 1996. години, чак 100. С обзиром да си последњих година у Канади, колико си упознат са прозном продукцијом у Србији?

- Упознат сам много мање него што бих то желео, али даљина чини своје и тешко је то изменити. Неке од књига објављених у

последње две године стигле су до мене, као сто су романи Великића, Басаре, Арсенијевића, или пак приче Пантића, Пајића, Продановића, тако да сам ипак остварио неки део увида. На сву срећу, добијам неке од часописа - Реч, Свеске, Освите, ПроФемину - и они ми у још већој мери омогућују да и даље нетујем осећај присутности, без обзира на стварну одсуствост. Оно што ми доиста недостаје, с обзиром да сам у томе учествовао током многих година, јесте увид у оно с чиме се представљају млади писци. Надам се да ћу једном имати прилику да то надокним, јер сам уверен да писац који није у некој врсти дослуха са најмлађим авторима заправо губи ослонац и виси у ваздуху, сам као клатно.

У неколико последњих твојих књига присутан је егзил, добровољно изгнанство као централна тема. Твој усуд или избор једне овакве теме - судбине, као људске, али и литерарне?

- Вероватно би најбоље било да кажем да је усуд одредио избор а да је избор усмерио путању усуда. Другим речима, да се нисам нашао у оваквој ситуацији, сасвим је сигурно да о њој не бих писао. Али оно што ме је доиста подстицало јесу сви они остали изгнаници, добровољни или принудни, из наше земље које овде можете срећи на сваком кораку. У Југославији сам, када је почeo рат, имао прилику да посматрам како од незаинтересоване политичке јединке постаје распопамљен политички поданик, и како се наднационална отвореност претvara у националистичку затвореност. Овде сам гледао, и још увек гледам, како се заправо уплашена и пометена јединка батрга у покушајима да остане оно што је била, а што заправо више никада неће бити. Све то, неизречно, стоји иза приче у "Мамци". Као и чињеница да је двадесети век у суштини век егзила - политичког, економског, добровољног, свеједног. Сасвим је природно онда да и литература нашег века буде обележена том темом. Понекад помислим да је више писаца у овом веку који су стварали, и још увек стварају, у некој врсти изгнанства од оних који су то чинили на ту земљу коју су могли назвати својом.

Да ли би хтео да нам појасниш наслов?

- Наслов је заправо настао као плод заједничких покушаја аутора и уредника. У наслову се, наравно, криje реч "мама" која се односи на један од главних ликова у књизи, али се та реч одмах преображава у нешто друго, нешто што на изглед нема никакве везе с том речју. Међутим, "мамац" је оно што главни јунак покушава да избегне, иако и сам поставља мамац свом канадском пријатељу. На крају крајева, свако књижевно, свако уметничко дело је својеврstan мамац који покушава да намами читаоца, слушаоца или гледаоца да га "прогути", да се "сједини с њим". Технички говорећи, уредник првог издања "Мамца", Предраг Марковић, у једном часу је предложио ту реч, а ја сам после прихватио туј мамац.

Шта мислиш о књижевним наградама? Колико су подстицајне за рад писца и колико утичу на даљу судбину награђене књиге и њеног аутора?

- Волео писац награде или не, оне се и онако догађају мимо њега. Оно што је лоше код већине награда јесте да су предвидљиве и да се најчешће - ма колико се жири или спонзори трудили - зна коме ће која награда припасти. Што је награда већа и значајнија, све мање су шансе да ће доћи у руке млађем аутору. Али такво је устројство света награда, и не знам да ли се ту нешто може учинити. Мимо тога, утицај награда је ипак значајан; награда постаје нека врста препоруке за стране издаваче, уреднике и преводице. Не видим због чега би награде биле подстицајне - ако неко има шта да пише, он или она ће то написати; ако нема, онда нема ни награде која то може да измени.

У радионици Давида Албахарија, претпостављамо, нема предаха. Може ли се говорити о неком новом роману, књизи прича, есеја или превода?

- Увек имам више планова и жеља него могућности да све то остварим. Започео сам нови кратак роман, који ће највероватније бити знатно другачији од претходних које сам написао у "изгнанству". Припремам и проширење издања "Пелерине" (са двадесетак нових прича) за београдску Народну књигу. Радим и на преводу бравурозног романа "Видети под: Љубав" израелског аутора Давида Гросмана; тај роман ће сигурно остати као једно од кључних дела о нашем поимању Холокауста. Радим и на неколико антологичарских пројеката - канадске приче о животињама, на пример, или пак избор прича јеврејских писаца из бивше Источне Европе. Наравно, и даље пишем приче.

Разговарао Зоран Ђерић